

INHOUD

4 VOORWOORD
Michael Huijser

8 DE FIRMA VAN DE VELDE
MARITIEME KUNST IN AMSTERDAM EN LONDEN
Remmelt Daalder

20 NAAR ZEE MET DE VAN DE VELDES
HUN ROL EN POSITIE ALS TEKENAARS VAN DE VLOOT
Jeroen van der Vliet

32 IMITATIE EN INSPIRATIE
VAN DE VELDE DE JONGE EN DE ENGELSE ZEESCHILDERS
Remmelt Daalder

44 CATALOGUS
Jeroen van der Vliet

46 WILLEM VAN DE VELDE DE OUDE EN DE JONGE

48 SCHEEPSPORTRETEN
58 OOGGETUIGE EN VERSLAGGEVER
68 PENSCHILDERIJEN
78 SCHETSEN OP ZEE EN IN HET ATELIER
90 ZEESCHILDERS
104 HET FAMILIEBEDRIJF
110 AAN HET ENGELSE HOF
126 KALMTES, BRIESJES EN STORMEN
152 'THIS MADE ME A PAINTER'
164 WANDTAPIJTEN

172 NOTEN
173 AANBEVOLEN LITERATUUR
173 OVER DE AUTEURS
174 REGISTER
175 BEGRIPPENLIJST
176 COLOFON

Vanaf het einde van de jaren dertig van de zeventiende eeuw waren leden van de familie Van de Velde actief als producent van kunst: tekeningen, prenten, penschilderijen, werken in olieverf en ontwerpen voor gebeeldhouwde reliëfs en wandtapijten. Al die werken hadden qua onderwerp één ding gemeen: de maritieme wereld van hun tijd. Willem van de Velde de Oude (1611–1693), zijn beide zoons Willem en Adriaen en zijn kleinzoon Cornelis waren achtereenvolgens actief in dit atelier. Hoe wisten al die familieleden en hun gezinnen zich al die jaren in deze sector staande te houden, terwijl om hen heen de wereld veranderde, met grote gevolgen voor hun bedrijf en hun klantenkring?¹

HET FAMILIEATELIER

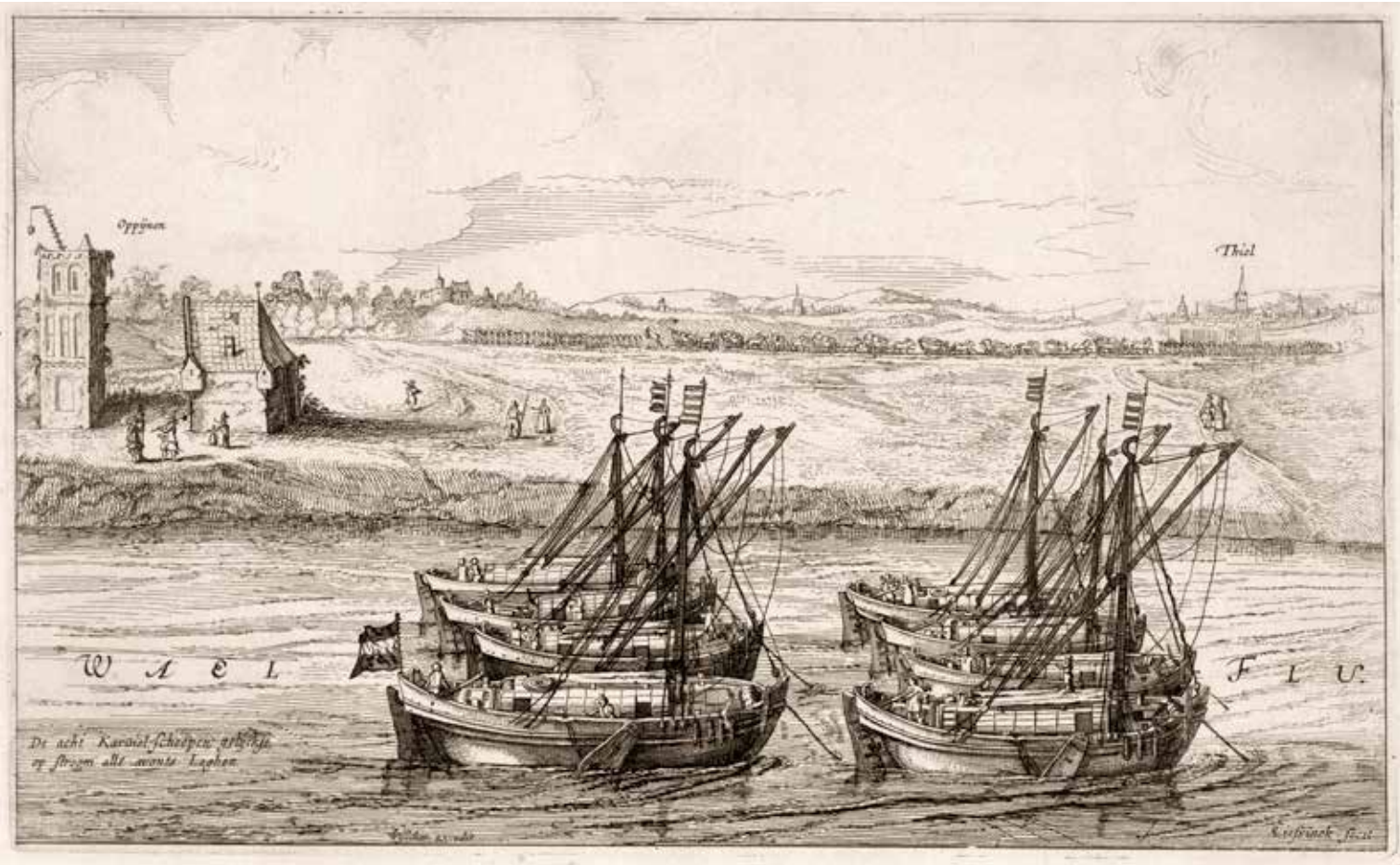
Over de beginjaren van dit familiebedrijf in wording is weinig bekend. Willem van de Velde de Oude raakte als kind wel vertrouwd met de scheepvaart, als zoon van een kaagschipper uit Leiden, maar hoe hij met de kunst in aanraking kwam, is niet duidelijk. Misschien kreeg hij les van de Leidse schilder Cornelis Lieftrinck (1581-na 1652), maar veel bewijs daarvoor is er niet. De schilder was een buurman van de Van de Veldes in de Leidse Mandenmakerssteeg. Lieftrinck maakte een prent van de schepen die de Leidse schutterij in 1622 naar Grave in Brabant vervoerden.² Ook het schip van vader Van de Velde, dat diende als onderkomen voor zijn hele gezin, is op de prent afgebeeld. Mogelijk heeft de destijds 11-jarige Willem zijn buurman onderweg zien tekenen en is het zaadje van de kunst toen geplant **(1)**.

Bij zijn huwelijk in 1631, in zijn geboortestad Leiden met Judick van Leeuwen, wordt geen beroep vermeld. Mogelijk was Willem toen al actief als scheepstekenaar, wat niet gold als een officieel beroep en dus ook nergens werd vermeld. In Leiden kreeg het stel in 1633 een zoon, die we later kennen als Willem van de Velde de Jonge. Kansen op de kunstmarkt lijken de reden te zijn geweest om een jaar later naar Amsterdam te vertrekken. Over de eerste jaren in die stad is weinig bekend. Pas vanaf het einde van de jaren dertig is er werk van Willem van de Velde de Oude te vinden, het oudste is een tekening gedateerd 1638. Die vertoont al zo’n verrassende beheersing van de tekenkunst, dat mag worden aangenomen dat hij toen al jaren actief was.³ Uit deze periode stammen ook enkele prenten waarvoor Van de Velde de tekeningen leverde **(2)**.

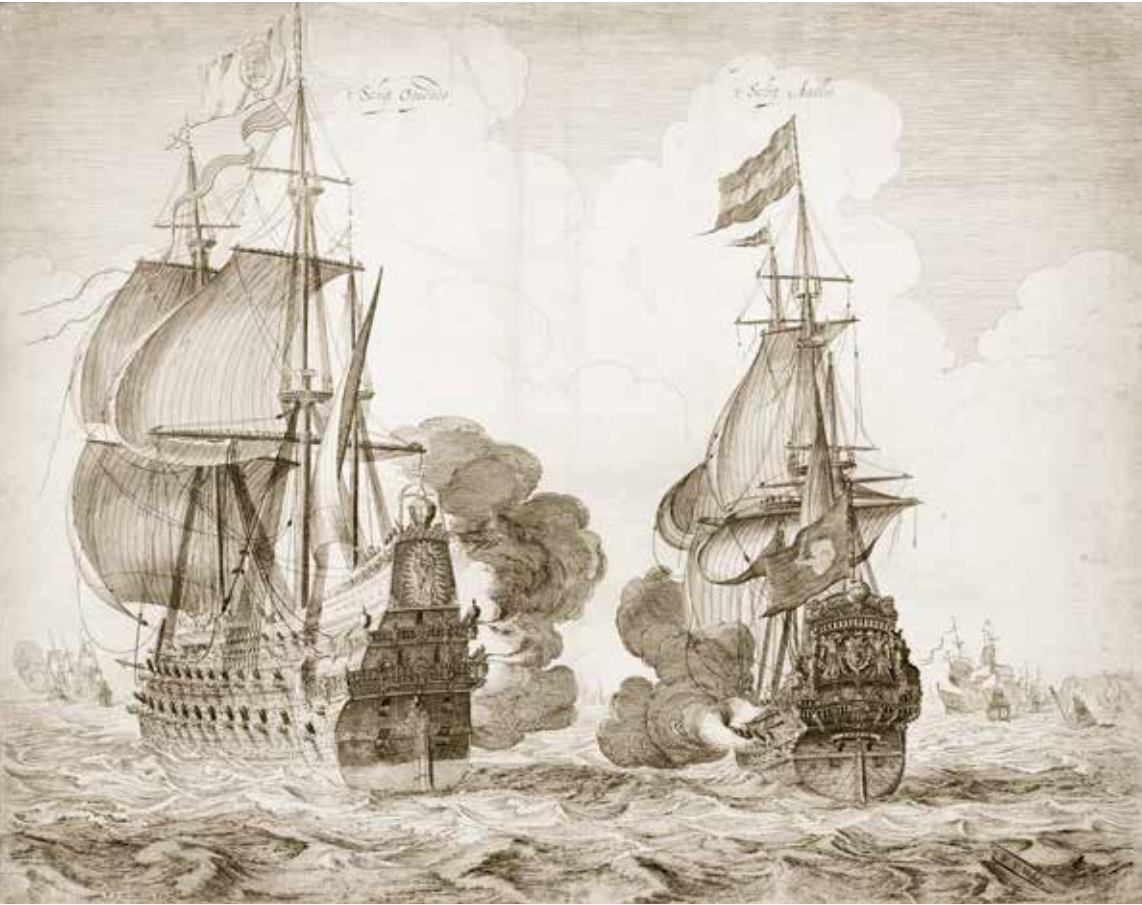
Zoals dat gaat in een familiebedrijf was de oudste zoon, Willem, voorbestemd om de ‘zaak’ te zijner tijd over te nemen. Ook zoon nummer twee, Adriaen, bleek aanleg te hebben voor de kunst. Tekenende leerden de broers thuis, in het huis in de Korte Koningsstraat in de Lastage (tegenwoordig Nieuwmarktbuurt), maar hun ouders zagen meer mogelijkheden voor hun getalenteerde zoons.⁴ Ze moesten leren schilderen in olieverf, een vaardigheid die hun vader niet beheerste. Willem ging rond 1650 in de leer bij Simon de Vlieger in Weesp **(3)**. Vader Van de Velde en De Vlieger waren bekenden van elkaar, mogelijk waren ze, voordat De Vlieger in 1649 naar Weesp verhuisde, zelfs burens in Amsterdam.⁵ De lessen van De Vlieger boden Van de Velde de Jonge een gedegen oefening in het schildersvak bij een van de beste zeeschilders van die tijd. Bij hem leerde hij om te gaan met kleur en licht op het water, iets waar zijn vader minder mee bezig was. Tijdens het verblijf in Weesp kon hij bovendien kennismaken met andere zeeschilders die daar in de leer waren, zoals Hendrick Dubbels en Jan van de Cappelle. Waar Adriaen het vak leerde, is onduidelijk. De landschaps-

1 SCHEPEN WAARMEE DE SCHUTTERIJ VAN LEIDEN NAAR GRAVE IS GEREISD, OP DE WAAL TUSSEN OPIJNEN EN TIEL, 1622
Cornelis Lieftrinck (III) | ca. 1622 | ets
Rijksmuseum, Amsterdam | RP-P-0B-46.438

2 GEVECHT TUSSEN DE AEMILIA VAN MAARTEN HARPERTSZ TROMP EN HET SCHIP VAN DE SPAANSE ADMIRAAL OQUENDO TIJDENS DE ZEESLAG BIJ DUINS, 1639
Willem van de Velde de Oude | ca. 1640 | prent uitgegeven door François van Beusekom naar een tekening door Van de Velde
Het Scheepvaartmuseum, Amsterdam | A.0149(0355)

1

2

3 SCHEPEN IN EEN RIVIERMONDING, 1645–1650

Simon de Vlieger | 1645–1650 | olieverf op paneel, 88,5 x 122 cm
© The National Gallery, Londen | NG4455 | Legaat van Lord Revelstoke, 1929

4 STRANDGEZICHT, 1663–1665

Adriaen van de Velde | 1663–1665 | olieverf op doek, 42 x 54 cm
Mauritshuis, Den Haag | 198

5 DE ZEESLAG BIJ LIVORNO, 14 MAART 1653

Willem van de Velde de Oude | ca. 1655 | inkt op paneel, 114 x 160 cm
Rijksmuseum, Amsterdam | SK-A-1364

6 KUSTGEZICHT MET EEN GLADDE ZEE MET BINNENVAARTUIGEN EN BADENDE MANNEN

Willem van de Velde de Jonge | 1661 | olieverf op doek, 63,2 x 72,2 cm
© The National Gallery, Londen | NG871 | Aankoop, 1871

- **1611** Leiden
Willem van de Velde de Oude geboren
- **1633** Leiden
Willem van de Velde de Jonge geboren
- **circa 1636** Amsterdam
Verhuizing van Leiden naar Amsterdam, begin tekenatelier
- **1650** Amsterdam
Willem van de Velde de Jonge als schilder aan het werk in zijn vaders atelier
- **1658** Ter Heijde
Willem van de Velde de Oude voor het eerst ooggetuige van zeeslag
- **1667** Amsterdam
Prins Cosimo de' Medici bezoekt atelier om schilderijen te kopen
- **1672** Amsterdam
Adriaen van de Velde overleden, Rampjaar, Slag bij Solebay, verhuizing naar Engeland
- **1673** Greenwich
De Van de Veldes worden koninklijke zeeschilders aan het Engelse hof
- **1689** Londen
Einde koninklijke aanstelling, verhuizing naar Londen
- **1694** Londen
Willem van de Velde de Oude overleden
- **1707** Londen
Willem van de Velde de Jonge overleden
- **1714** Londen
Cornelis van de Velde sluit familie-atelier

CATALOGUS

Jeroen van der Vliet

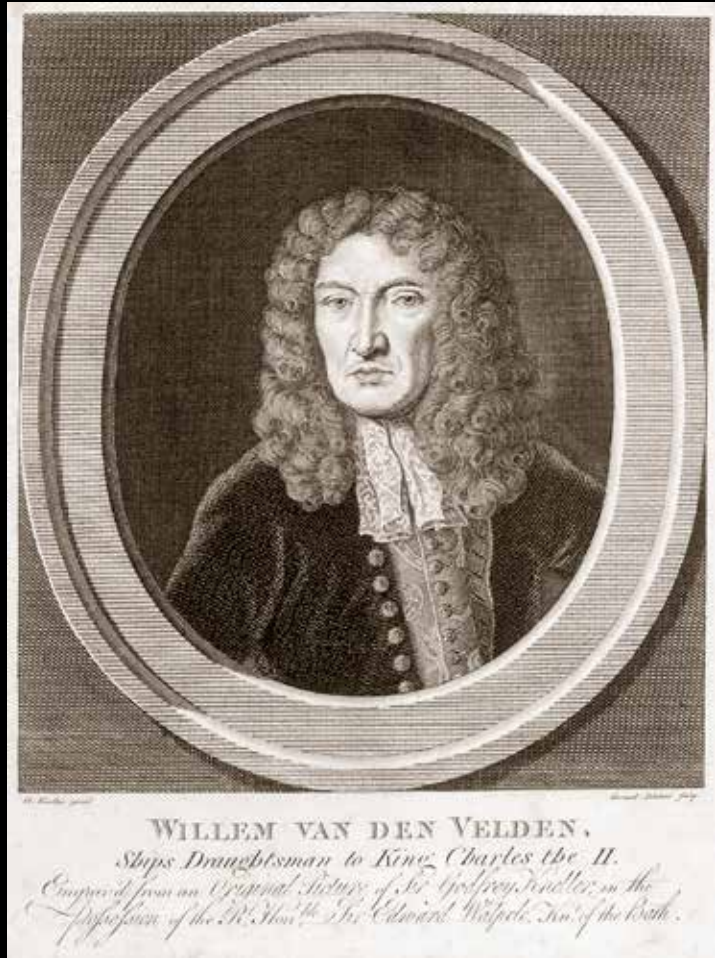
WILLEM VAN DE VELDE DE OUDE

LEIDEN 1611–1693 LONDEN

Willem van de Velde de Oude werd geboren in een van oorsprong Vlaams schippersgezin, dat sinds 1592 in Leiden woonde en maakte vroeg kennis met het varend bestaan. Het is niet bekend wanneer hij begon met het tekenen van schepen, en of hij dat misschien van iemand leerde. Rond 1636 verhuisde Willem met zijn vrouw Judick van Leeuwen en hun zoontje Willem naar Amsterdam. Daar werkte hij als scheepstekenaar voor uitgevers van prenten. In de grootste havenstad van Europa was veel vraag naar scheepstekeningen, maar ook de concurrentie met andere maritieme kunstenaars was groot. Willem van de Velde de Oude onderscheidde zich door zijn gedetailleerde pentekeningen, die hij baseerde op schetsen die hij op zee en in de haven maakte.

Gerard Sibelius (1734–1785) naar een portret door Godfrey Kneller (1646–1723) | Engeland, achttiende eeuw | gravure, 24 x 18 cm
© National Maritime Museum, Greenwich, Londen | PAD2659

Dit is een van de weinige bekende afbeeldingen van Willem van de Velde. Het is gemaakt naar een portret in de collectie van Edward Walpole (1706–1784), een Engelse verzamelaar van zeeschilderkunst. Het is niet bekend waar dat origineel zich nu bevindt. Willem van de Velde is afgebeeld op latere leeftijd. De pruik droeg hij sinds zijn aanstelling als schilder aan het Engelse koninklijke hof in 1672.

WILLEM VAN DE VELDE DE JONGE

LEIDEN 1633–1707 LONDEN

Willem leerde het tekenen en observeren van zijn vader. In tegenstelling tot zijn vader koos hij voor penseel en olieverf in plaats van pen en inkt. Tussen 1648 en 1651 ging Willem in de leer bij de zeeschilder Simon de Vlieger, een vriend van zijn vader. Uit Willems schilderijen spreekt hetzelfde oog voor detail als zijn vader had, maar hij combineerde dat met gevoel voor sfeer en compositie. Bij leven werd hij al gezien als een absolute meester in zijn vak en een inspiratiebron voor veel – vooral Britse – maritieme schilders na hem.

Lodewijk van der Helst (1642-na 1684) | 1660–1672 | olieverf op doek, 103 x 91 cm
Rijksmuseum, Amsterdam | SK-A-2236

De Amsterdamse portretschilder Lodewijk van der Helst maakte dit portret van zijn collega en stadsgenoot Willem van de Velde. De zeeschilder zit op een stoel voor een deels opengetrokken gordijn, zodat een zee-gezicht zich gedeeltelijk onthult; de masten en spiegel van een schip zijn net te zien. In zijn linkerhand houdt hij een tekening vast met een afbeelding van oorlogsschepen, een statenjacht en een sloep.

AAN HET ENGELSE HOF

In het Rampjaar 1672 verklaarden Frankrijk en Engeland de oorlog aan de Republiek. Het vooruitzicht van nieuwe zeeslagen zou doorgaans nieuwe opdrachten voor de Van de Veldes betekenen, maar wie zou hun werk kopen nu de Nederlandse kunstmarkt opeens ineens stortte? Vader en zoon gingen in op een oude uitnodiging van de Engelse koning om aan zijn hof te komen werken. De Van de Veldes kwamen in koninklijke dienst en kregen een atelier in het Queen's House van het paleis van Greenwich bij Londen. Daar maakten zij portretten van Engelse schepen en zeeslagen. Tegelijkertijd inspireerden zij met hun werk de eerste generatie Engelse zeeschilders.

DRIE SCHEPEN IN EEN STORMACHTIGE WIND

Willem van de Velde de Jonge | 1673 | olieverf op doek, 74,5 x 94,5 cm | gesigneerd en gedateerd, linksonder, op drijfhout: *W.Vande Velde. Londe.1673*
© The National Gallery, Londen | Legaat van Wynn Ellis, 1876 | NG981

Drie zeilschepen verkeren in een penibele situatie op een woeste zee. Het schip op de voorgrond, een Zeeuwse koopvaarder uit Vlissingen, heeft alle zeilen en masten ingenomen en hoopt zo de storm door te komen. Op het schip daarachter staat inmiddels alleen de fokkemast nog overeind. Dit schilderij is een van de eerste die Van de Velde maakte na zijn overtocht naar Engeland.

EEN ENGELS SCHIP IN EEN STORMACHTIGE WIND

Willem van de Velde de Jonge | circa 1700 | olieverf op doek, 32 x 38 cm | gesigneerd, achterzijde: *W.V.Velde J*
© National Maritime Museum, Greenwich, Londen | BHC0901

Een driemaster heeft bijna alle zeilen ingenomen terwijl het een woeste zee trotseert. In de verte is een tweede schip te zien dat zich door de hoge golven heen werkt. Driekwart van het schilderij bestaat uit wolkenlucht die door het opvallende gebruik van de kleuren rood, oranje, geel en paars bijdraagt aan de algehele dramatiek van de scène.

THOMAS POYNTE